

Ad Acta – några anteckningar om *Acta Universitatis Upsaliensis*

Oloph Bexell

ett viktigt forum för spridning av vetenskapliga resultat från Uppsala universitet är den av universitetet utgivna skriftserien *Acta Universitatis Upsaliensis*, med dess stora antal specialserier från institutioner och motsvarande inom alla vetenskapsområden, fakulteter och sektioner. När vi här skall göra några korta noteringar om *Acta*-seriens bakgrund, framväxt och organisation måste vi för sammanhanget först göra en tillbakablick på det upsaliensiska avhandlingstryckets historia.

Disputationsväsendet förnyas

Skiftet mellan de gamla konstitutionerna från 1655 och de som trädde i kraft 1852 är därvid ett gränsmärke i Uppsala universitets historia. En ny tid trädde in. Det var då som det gamla examens- och disputationssystemet övergavs.¹ Intill dess hade en student, för att erhålla den filosofiska fakultetens magistergrad, disputerat två gånger, först för övnings skull, *pro exercitio*, och sedan för själva graden, *pro gradu*. Visserligen hade han då haft att offentligen försvara en tryckt avhandling, men han hade i de allra flesta fall inte skrivit den själv. Dissertationerna skulle i princip vara på latin och så gott som alltid var de författade av den professor, som var *præses* vid disputationen.² Disputanden hade att leverera försvaret och därtill inte endast bekosta tryckningen av skriften i fråga, utan också ge den författande professorn ett arvode för dennes möda.

Om inte *auctor* uttrycklingen har angivits är det för denna tid inte lätt att avgöra de fall, då disputanden själv skrivit sin avhandling. Ett undantag är rimligen de under 1700-talet vanliga topografiska dissertationerna, som handlade om respondentens hembygd och som uppenbarligen byggde på självsyn.

Avhandlingsförfattande var en stor del av professorernas tjänsteuppgifter och var, vid sidan av kollegieavgifter och annat, som drygade ut deras eljest rätt magra intäkter, en del av deras bärning. Under sin trettiosjuåriga

¹ Cf. Carl Yngve Sahlin, »Om det akademiska disputationsväsendet med särskildt afseende på Uppsala universitet.» *Nordisk Universitets-Tidskrift* 2 (1857), h. 4, s. 48–93.

² I Uppsala universitetsbiblioteks samlingar är dissertationerna alltså sammanbundna i sviter, primärt ordnade utifrån vem som är *præses*, inte efter innehåll eller respondent.

professorstid hann Carl von Linné (1707–1778) författa inte mindre än 186 akademiska avhandlingar.³ Herostratiskt ryktbar i det här avseendet blev den bekante eloquentiæ professorn Petrus Ekerman (1697–1783), en lärman, som oblygt kommersialiserade systemet och bjöd ut sina författartjänster till hugade disputander. Driven av ingalunda dolt begär efter penningen presiderade han under sin professorstid vid över 500 disputationer, där han mot normaltalan 200 daler kopparmynt snabbt och flyhänt levererade texter i allehanda ämnen. Han blev en av stadens rikaste män, som inte bara lät uppföra det stora stenhus nedanför domkyrkan och Gustavianum som ännu bär hans namn, utan investerade också i köp av hemman och rusthåll runt om i Upplandssocknarna.⁴

Dissertationerna från denna tid är många. I Uppsala universitetsbiblioteks magasin omfattar de upsaliensiska »dissarna» **inte mindre än 27 hyllmeter**. Tar man då i beaktande att de i regel inte omfattade mera än ett eller ett par tryckark går det att bilda sig en uppfattning om antalet. Någon bibliografiskt sammanhållen form hade de inte heller, utan utgjorde, var och en, närmast ett slags solitär i sitt eget universum. Det är genom de under 1800-talet utgivna disputationsbibliografierna, som vi kan få en överblick över beståndet. Genom ett överslag i registren där kan vi räkna fram, att det därvid är fråga om ca 6 700 disputander, av vilka åtskilliga således disputerat flera gånger.⁵

Under 1700-talet gällde för dissertationernas spridning, att, förutom de 140 exemplar som skulle utdelas gratis inom akademistaten, på nationerna etc., skulle 50 exemplar utgå som byte till systeruniversiteten i Åbo, Lund och Greifswald.⁶ För boksamlare och bibliofiler kan de idag vara eftertraktade rariteter inom något specialområde. Som bidrag till sin tids lärda kultur har de ett förblivande intresse. Inte minst genom Ekermans agerande kom emellertid hela disputationssystemet i vanrykte.⁷ Det motsvarade heller inte en förändrad tids krav.

Under 1800-talets början ökade det egenhändiga författarskapet bland disputanderna. Universitetshistorikern Carl Frängsmyr har för det gamla systemets sista tid noterat, att vid promotionen 1842 av 90 promovendi ännu endast 20 hade författat sina avhandlingar själva. Det sista året efter

³ *Svenska Linne-Sällskapets årsbok* 1939, s. 124.

⁴ Claes Annerstedt, *Uppsala universitets historia*, 3:2, 1719–1772. Uppsala 1914, s. 173f. Sten Lindroth, »Petrus Ekerman.» *Svenskt biografiskt lexikon* 12, s. 700–704.

⁵ Nationella förteckningar finns i de alltjämt oundgängliga bibliografierna av Johan Henrik Lidén, *Catalogus disputationum, in academiis et gymnasiis Sveciæ, atque etiam a Svecis extra patriam habitantium* 1–2, sectio [1]–5, Uppsala 1778–1780 samt dess fortsättningar av Gabriel Marklin, *Catalogus disputationum in academiis Scandinaviæ et Finlandiæ Lidenianus continuatus*. 1–3. Uppsala 1820, och dens., *Catalogus disputationum in academiis Sveciæ et Fenniciæ habitantium Lidenianus iterum continuatus*. 1–3. Uppsala 1856.

⁶ Konsistoriebeslut 28.11.1745, 21.4 och 12.5 1746 samt 24.3 1853 Annerstedt 1914, s. 202f. Cf a.a., 3:1, s. 443f.

⁷ Cf Daniel Melanderhjelm, »Berättelse och Tankar om Akademien i Uppsala,» 1783, tryckt av Claes Annerstedt, *Uppsala universitets historia*, bihang 5, Uppsala 1913, s. 125.

gamla ordningen, 1851, var promovenderna lika många, av dem hade hela 40 skrivit sina egna dissertationer.⁸

Genom 1852 års universitetsstatuter stadgades att det offentliga disputationsväsendet skulle läggas om och samtidigt minska i omfattning. Den som ville »vinna Philosophiæ-Magistergrad [...] skulle sjelf författa och utan præses offentligen försvara en academisk afhandling.» Den som ville bli teologie, juris eller medicine doktor skulle, likaså själv utge och försvara en avhandling inom sitt ämnesfack.⁹ Det stadgades att avhandlingen skulle »sednast å åttonde dagen före ventilationen anslås å dertill bestämd plats» – det är detta vi i dag kallar 'spikning' – och utdelas till akademiska lärare m.fl., liksom »i nödigt antal exemplar för andra wetenskapliga behof» lämnas till universitetsbiblioteket.¹⁰ Den spikning av avhandlingarna på universitetshusets anslagstavla, som alljämt förekommer, är inte bara en högtidlig ceremoni, utan en markering av de vetenskapliga resultatens offentliggörande och öppna tillgänglighet.¹¹ Den glasruta bakom vilken dagens spikade avhandlingar hänger skymmer detta faktum.

Uppsala universitets årsskrift

I samband med disputationsväsendets omläggning väcktes vid Uppsala universitet i det Större akademiska konsistoriet förslag om en universitetsgemensam samordning av det vetenskapliga trycket. Det skulle främja saken om det kom till stånd en sammanhållen utgivning av avhandlingar och specimineringsarbeten. En periodisk tidskrift borde tillskapas, utgiven av universitetet självt, och med syftet att bringa de nyvunna vetenskapliga resultaten till en vidare kännedom.

Efter olika utredningar och förslag yrkade filosofiprofessorn Sigurd Ribbing (1816–1899) år 1860, att universitetet i egen regi skulle starta en sådan publikationsserie. Visserligen hade redan både Vetenskaps societeten i Uppsala och Vetenskapsakademien i Stockholm egna *acta*-serier, men dessa var inte öppna för alla forskare och heller inte för alla vetenskapsområden.¹² Universitetet måste med hänsyn till sitt ändamål och syfte främja alla vetenskapsgrenar. Ribbing föreslog

⁸ Carl Frängsmyr, *Uppsala universitetet 1852–1916*. (Uppsala universitets historia 1793–2000. Acta Universitatis Upsaliensis. Skrifter. utg. av Uppsala universitet. C. Organisation och historia 87:1.) Uppsala 2010, s. 295.

⁹ Kongl. Maj:ts Statuter för Universiteten i Upsala och Lund. X. Academiska Lärdomsgrader och Facultetsexamina, § 129–133. *Svensk Författningssamling* 1852:20.

¹⁰ Statuter, § 145.

¹¹ SAOB:s belägg för 'spikning' i denna akademiska betydelse, kopplad till universitetets anslagstavla, är från 1755.

¹² Större akademiska konsistoriets protokoll 29.9 1860, § 17, Consist. Mai. Prot. 1860, A I:284, UUA, UUB.

att Universitetet utgifver en Academisk tidskrift eller litterärt Universitetsmagasin i häften, som hvarken på bestämda tider eller till bestämdt antal per år utkomma, utan så snart materialier till deras fyllande finnes.

Det var alltså den vetenskapliga produktionen som skulle styra den nya publikationens utgivningsfrekvens och omfång. Material skulle varken forceras fram eller fördröjas i sin publicering. Den tilltänkta skriften skulle vara uppdelad i olika sektioner utifrån de olika fakulteterna, »en theologisk, en juridisk, en philologisk-historisk-philosophisk, en matematisk-physisk samt en medicinskt naturhistorisk». Den skulle innehålla inte bara vetenskapliga uppsatser, utan också recensioner. Likaså skulle den även vara ett publiceringsforum för »akademiskt tryck som kan vara af allmänare intresse, såsom programmer, verser o.s.v.» Vad gäller bidragen menade Ribbing, att de skulle vara av måttligt omfång, inget fick överstiga 7–8 tryckark à 16 sidor.

En kommitté tillsattes. Jämte Ribbing bestod den av historikern F. F. Carlson (1811–1887), teologen A.F. Beckman (1812–1894), litteraturvetaren C. V. Böttiger (1807–1878), medicinaren Per Hedenius (1828–1896), juristen Knut Olivecrona (1817–1905) och botanisten J. E. Areschoug (1811–1887). Den arbetade snabbt och lade i november samma år fram det slutliga förslaget om startandet av *Upsala universitets årsskrift* (UUA) med olika sektioner: teologi, rätts- och statsvetenskap, medicin, filosofi, språkvetenskaper och historiska vetenskaper samt matematik och naturvetenskap.¹³ Kommitténs sammansättning speglade universitetets bredd. Årsskriften skulle utkomma i det som kallades tvångsfria häften och utan bestämt omfång. Att ingå i den nya årsskriftens redaktion utsågs de nyss nämnda professorerna Carlson, Ribbing och Böttiger samt två naturvetare, kirurgen Carl Mesterton (1826–1889) och fysikern Anders Ångström (1813–1879). Stygruppen benämndes således »redaktion», ett begrepp som alltjämt bibehållits för det organ inom universitetet, som idag har det samordnade ansvaret för dess vetenskapliga publikationsverksamhet. Snart tillsattes särskilda redaktionskommittéer för varje sektion, som skulle granska och till publicering anta de manuskript som sändes in. Med en sådan organisation fick man ett transparent system med vederhäftig kompetens som tog det vetenskapliga ansvaret för vad som trycktes. Denna genomtänkta och sammanhållna akademiska publikationsverksamhet blev den första i sitt slag i vårt land.

Det gick raskt undan. Vid det Större akademiska konsistoriets sammanträde i september 1861 anmäldes, att ett första, fullständigt band av

¹³ Större akademiska konsistoriets protokoll 21.11 1860, § 50, Consist. Mai. Prot. 1860, A I:284, UUA, UUB.

årsskriften med fem häften var färdigt och skulle komma från trycket »i nästkommande vecka».¹⁴

Årsskriftens första årgång innehöll vetenskapliga studier av skilda slag, inte minst föreläsningar och specimineringsskrifter. Sist fanns inbjudningsskriften till det högtidliga »rektorsombytet» samt universitets årsredogörelse. Den första gradualavhandling som publicerades i årsskriften efter detta nya system handlade *Om den hvita blodcellen* och var författad Frithiof Holmgren (1831–1897), som några få år senare blev professor i fysiologi.

Den styva sektionindelning som präglade årsskriftens disposition och det växande antalet publikationer gjorde emellertid den valda utgivningsmodellen alltmer otymplig och svårhanterlig. Också tekniskt-bibliografiskt var den krånglig med sina komplicerade seriebenämningar. När t.ex. professorn i klassisk fornkunskap Sam Wide (1861–1918) år 1913 gav ut sin lilla studie *Ett forngrekiskt inskriftsfynd i Uppsala* skulle denna, om man skulle vara bibliografiskt fullständig, definieras som »Språkvetenskapliga sällskapet i Uppsala förhandlingar Jan. 1910–Dec. 1912. Uppsala universitets årsskrift 1913. Band 1. Filosofi, språkvetenskap och historiska vetenskaper 5. Bilaga A.» De utgivna publikationerna kom trots höga ambitioner föga till sin rätt, utan publicerades minst sagt undanskymt. I universitetsbibliotekets bytesverksamhet innebar den bandvis sammanhållna årsskriften, att de däri ingående skrifterna kunde få vänta länge innan bandet var komplett och distributionen ut i världen kunde genomföras. Författarna fick vänta in varandra. Det främjade inte den snabba spridningen av de vetenskapliga resultaten, som författaren önskade och var betjänt av.

På förslag av förste bibliotekarien Axel Nelson (1880–1962), chef för bibliotekets handskriftsavdelning, övergavs fr.o.m. 1935 årsskriftens indelning efter fakulteter och sektioner.¹⁵ Utgivningen gick därefter vidare på så sätt, att skrifterna fogades till varandra i den ordning de utgavs och med endast ett löpande serienummer inom årgången. De år då många publikationer utgavs kunde utgivningen delas upp i två halvband med genomgående numrering. Men skrifterna var tematiskt blandade om varandra och gav ingen överblick över ämnesutvecklingen inom fakulteter eller discipliner. Spridningen hade alltså en långsam start. Det hela gav ett både dispat och ålderdomligt intryck i ett allt mera specialiserat universitet.

I årsskriften trycktes endast ett fåtal doktorsavhandlingar; syftet var främst att underlätta för de akademiska lärarna att få sina alster tryckta och spridda. Doktorsavhandlingar kom i realiteten att ingå däri, endast

¹⁴ Större akademiska konsistoriets protokoll 23.9 1861, § 47. Consist. Mai. Prot. 1861, A I:285, UUA, UUB.

¹⁵ UUA:s protokoll 15.11 1934, § 3. Protokollsbok Uppsala universitets årsskriftscommités sammanträden 1923–vt 1939. AUUA, UUB.

med ämnesprofessorns tillstyrkan utifrån höga kvalitetskrav och i realiteten blott om det var fråga om en avhandling som skulle (eller borde) resultera i s.k. docentbetyg. Eftersom disputanden själv bekostade tryckningen av sin avhandling bestämde också denne vilken upplaga den skulle tryckas i. Universitetskanslern hade dock bestämt att 330 exemplar skulle överlämnas till universitetsbiblioteket som skulle sända erforderligt antal av dem till kanslern, till akademiska lärare m.fl. och använda dem inom sin bytesverksamhet. Vad som därutöver tryckts stod till författarens fria förfogande. För en bok som inte var en avhandling var den normala upplagan 900 exemplar, varav ca 400 ingick i universitetsbibliotekets alltmer omfattande bytesverksamhet och författaren fick 50 friexemplar. Den upplaga som försåldes genom bokhandeln uppgick därmed till ca 450 exemplar.¹⁶

Acta Universitatis Upsaliensis

Tanken med en för universitetet gemensam årsskrift i den form den fått, framstod alltså som föråldrad. Vid årsskriftsredaktionens sammanträde i november 1959 förelåg från överbibliotekarien Tönnes Kleberg (1904–1984) en PM med förslag till omläggning av universitets skriftutgivning. Det lämpliga vore nu att avskaffa årsskriftserien med dess årsvisa periodicitet och istället »under den gemensamma rubriken *Acta Universitatis Upsaliensis* utgiva ett antal fristående serier (t.ex. *Acta theologica Upsaliensis*, *Uppsala studies in philosophy*, *Études romanes d'Uppsala*, *Uppsala English studies* etc) numrerade var och en för sig.»¹⁷

Det latinska samlingsnamnet var inte nytt. Redan 1933 hade en av ledamöterna i årsskriftsredaktionen, professorn i romanska språk Johan Melander (1878–1947), påpekat att ordet 'årsskrift' var ett för utlänningar så obegripligt ord, att bokseriens titel borde kompletteras med en mera upplysande översättning »till latin eller annat språk». Han föreslog frasen *Acta Universitatis regia Upsaliensis* och knöt därmed an till universitetsbibliotekets ett drygt decennium tidigare grundade serie *Acta Bibliothecæ R. Universitatis Upsaliensis*. Namnfrågan var inte oviktig och årsskriftens sekreterare, professorn i dogmatik Arvid Runestam (1887–1962), fick i uppdrag att i ärendet samråda med överbibliotekarien Anders Grape (1880–1959) och den bibliografiskt förfarne Axel Nelson.¹⁸ Det förslag han återkom med var emellertid på franska, *Recueil de travaux publiés par l'Université d'Uppsala*. Detta blev från 1935 den efterfrågade, internationellt gångbara

¹⁶ Kommitténs för Uppsala universitets årsskrift protokoll 29.2 1960, § 4 Protokollsbok för UUA 1951–65. AUUA, UUB. Kanslers föreskrift 30.6 1958.

¹⁷ Kommitténs för Uppsala universitets årsskrift protokoll 18.11 1959, § 12. Protokollsbok för UUA 1951–65. AUUA, UUB.

¹⁸ UUA:s protokoll 19.12 1933, § 6. Protokollsbok Uppsala universitets årsskriftskommittés sammanträden 1923–vt 1939. AUUA, UUB.

undertiteln till *Uppsala universitets årsskrift*.¹⁹ År 1950 föreslog professorn i latin Josef Svennung (1895–1985) att denna skulle ersättas med orden *Acta Universitatis Upsaliensis* (AUU). Så blev det.²⁰ Det 1933 föreslagna namnet, som 1950 något förenklats och blivit årsskriftens undertitel, blev alltså från 1961, i enlighet med Klebergs förslag, den omvandlade skriftseriens övergripande namn. Det nya *Acta*-namnet blev också mera praktiskt hanterligt, eftersom det i vårt dagliga svenska tal enkelt kunde förkortas just till detta enda, för alla lättuttalade ord. Sambandet mellan årsskriften och *Acta Universitatis Upsaliensis* markerades tydligt genom denna namnkontinuitet.

Kommittén fattade omedelbart ett principbeslut i den föreslagna riktningen; den odifferentierade årgångsvisa serien skulle ersättas med en enda huvudserie och ett öppet antal ämnesvisa specialserier. För det kommande året, årsskriftens etthundrade årgång, skulle man fullfölja utgivningen och avsluta den stora serien med ett sammanfattande register. Detta skulle bli ett oundgängligt hjälpmedel för den som vill skaffa sig en överblick över och ingång till årsskriften; registret utkom 1964. Det uppdrogs åt redaktionskommitténs ordförande civilrättsprofessorn Phillips Hult (1895–1960) att informera Större akademiska konsistoriet om förändringen och likaså hålla en öppen sammankomst för alla som var intresserade av saken.²¹

När årsskriftsredaktionen tog upp ärendet vid sitt påföljande sammanträde inleddes detta med en parentation. Hult, som varit ordförande sedan 1949, hade under mellantiden avlidit. Hans efterträdare blev professorn i slaviska språk Gunnar Gunnarsson (1899–1987). Tillsammans med redaktionens för saken mycket engagerade sekreterare under nära 40 år, professorn i dogmatik Hjalmar Lindroth (1893–1979), stod han i ledningen när projektet sjösattes.²² Liksom årsskriften varit det, blev *Acta*-serien i hög grad Lindroths skötebarn. Den protokollsvit med dennes finstiltta piktur, som finns i UUÅ:s och AUU:s gemensamma arkiv är präglad av omsorg, precision och stor utförlighet. Han fortsatte sitt uppdrag även som emeritus och upprättande, då han 1977 lämnade detta, den utförliga »PM angående intagande i *Acta Universitatis Upsaliensis* av arbeten, dessas tryckning och utgivande med därtill hörande upplysningar», som sedan dess i alla senare

¹⁹ AUU:s protokoll 15.11 1934, § 2. Protokollsbok vid Uppsala universitets årsskriftskommittés sammanträden 1923–vt 1939. AUUA, UUB. I protokollet anges dock namnet såsom *Recueil de mémoires publié par l'Université d'Uppsala*, varvid ordet *mémoires* i efterhand är överstruket med blyerts och ersatt med *travaux*.

²⁰ UUÅ:s protokoll 8.2 1950, § 10. Protokoll vid Uppsala universitets årsskriftskommittés sammanträden ht 1939–vt 1950. AUUA, UUB. Man arbetade med stor noggrannhet. I anslutning till beslutet tillsattes en kommitté bestående av Anders Grape och årsskriftsredaktionen att biträda den återigen konsulterade Axel Nelsson för att fastställa den typografiska formen för namntillägget.

²¹ Kommitténs för Uppsala universitets årsskrift protokoll 18.11 1959, § 12. Protokollsbok för UUÅ 1951–65. AUUA, UUB. Cf Lindroth (nedan not 24) 1964/1965, s. 251/39

²² Lindroth var UUÅ:s och AUU:s sekreterare 1938–1977.

arbetsordningar betraktats som AUU:s »grundläggande bestämmelser».²³ Lindroth utav också det hundraårsregister som efterlysts, med en därtill fogad historik.²⁴ Efter AUU:s första decennium utgav han ett register också till denna nya serie.²⁵

Nu konkretiserade årsskriftens redaktion sina idéer i en skrivelse till konsistoriet. I AUU avsågs ingå »dels vetenskapliga arbeten av universitets lärare och tjänstemän, dels [av] forskare med anknytning till universitetet, dels skrifter av universitetsadministrativt och universitetshistoriskt innehåll. Doktorsavhandlingar, vilkas författare så önska och som äro av sådan kvalitet, att vederbörande ämnesrepresentant funnit dem lämpliga, kunna införas i AUU. [...] Till universitetet knuten vetenskaplig periodisk publikation kan även ingå i AUU.» Tanken var således att AUU i första hand skulle vara ett publiceringsforum för seniora forskare. Endast särskilt kvalificerade doktorsavhandlingar kunde efter beslut av ämnesföreträdaren tas med i serien. Tanken på de periodiska publikationerna är uppenbarligen en utsträckt hand till de vetenskapliga föreningsserier, som existerade vid sidan av årsskriften. De skulle utan att bryta sin kontinuitetsmarkerande serie av bandnummer fogas in i AUU:s sammanhang.²⁶

Redaktionen skulle inhämta synpunkter från fakulteter och sektioner, därefter komma överens med ämnesföreträdarna och sedan fatta beslut om de ämnesorienterade specialserier som skulle startas. Därutöver skulle också en universitetshistorisk serie finna sin form. AUU:s redaktion hade en central roll. Dit skulle ämnesföreträdarna föreslå doktorsavhandlingar till utgivning. Det yttersta ansvaret skulle från början alltså inte ligga hos ämnesföreträdaren, utan hos AUU:s redaktion. Det var länge *Acta*-redaktionen som på hemställen från en serieredaktör, benämnd *editor*, fattade det formella beslutet om vilka skrifter som skulle utges och som upprätade de ekonomiskt bindande kontrakten.²⁷

Vad gäller specialserierna med den ursprungliga samlingsbenämningen *Abstracts of Uppsala Dissertations*, numera *Digital comprehensive summa-*

²³ PM 10.6 1976.

²⁴ Hjalmar Lindroth, *Uppsala universitets årsskrift 1861–1960. Hundraårsregister med historik*. Uppsala 1964. Redan 1957 hade professor Josef Svennung i en skrivelse till UUÅ-redaktionen påpekat behovet av ett sådant register, varvid vid sammanträdet upplystes om att den tidigare överbibliotekarien Grape arbetade med ett sådant. UUÅ:s protokoll 25.10 1957, § 8. AUU:s arkiv, UUB. Lindroths däri ingående historik utkom 1965 som separatträck, *Uppsala universitets årsskrift 1861–1960. En blick på de första hundra åren av dess tillvaro*. (Acta Universitatis Upsaliensis. Skrifter rörande Uppsala universitet. C. Organisation och historia 9.)

²⁵ Hjalmar Lindroth, *Acta Universitatis Upsaliensis. AUU 1961–1970. Tioårsregister med inledande historiska notiser och praktiska anvisningar*. (Acta Universitatis Upsaliensis. Skrifter rörande Uppsala universitet. C. Organisation och historia 24.) Uppsala 1971.

²⁶ Kommitténs för Uppsala universitets årsskrift protokoll 29.2 1960, § 4 Protokollsbok för UUÅ 1951–65. AUUA, UUB.

²⁷ Kommitténs för Uppsala universitets årsskrift protokoll 29.2 1960, § 4 Protokollsbok för UUÅ 1951–65. AUUA, UUB.

ries of *Uppsala dissertations*, kopplade till olika fakulteter, blev resp. dekanus självskrivna *editor*.

Den administrativa skillnaden mellan UUA och AUU var alltså att en ny redaktionell nivå tillkommit. En *editor* hade nu det reella ansvaret för utgivningen i sitt ämnes specialserie. För årsskriften hade detta vilat på redaktionen. Vad gäller de ämnesanknutna serierna var i princip ämnesprofessorn *editor*; fanns flera professorer i ett ämne hade de uppdraget gemensamt.

Digniteten för specialserien *Skrifter rörande Uppsala universitet* markerades genom att rektor där var självskrivna *editor*.²⁸ Denne hade och har där alltså en från *Acta*-redaktionen helt självständig ställning och är ensam beslutande om vilka skrifter som utges; universitetsseriens tryckningskostnader bestrids därvid inte heller av AUU:s medel. Denna serie har en rad underserier, och i en av dem publiceras t.ex. inbjudningsskrifterna till universitets högtidligheter. Det är i dess underserie C, ägnad universitetets organisation och historia, som den lärdomshistoriskt viktiga utgivningen av 1600-talets konsistorieprotokoll publicerats, ett mastodontarbete som omfattar över 8 700 sidor i 22 band. Det är också där, som den nya sviten av *Uppsala universitets historia* är under utgivande, något av ett flaggskepp i *Acta*-serien.²⁹

Hur skulle alla de nya serieskrifterna distribueras? Redaktionen konstaterade att universitetet självt blev förläggare av de skrifter som skulle utges i AUU, förutom doktorsavhandlingarna. För dessa hade doktoranden ensam det ekonomiska ansvaret. För att ge böckerna spridning träffades ett avtal med Almqvist & Wiksells bokförlag, som åtog sig att distribuera samtliga specialserier.

Det var ursprungligen redaktionen som fastställde de antagna skrifternas upplaga. Avhandlingarnas användning i universitetsbibliotekets bytesverksamhet skulle ske till priset av s.k. fortsättningstryck. Bytesupplagan fastställdes till ca 250 exemplar. En universitetsinstitution kunde under samma förutsättningar bekosta önskat antal exemplar som fortsättningstryck, om man önskade en större upplaga för sina egna ändamål. Det förutsattes att de flesta skrifter som trycktes i *Acta* och som inte var doktorsavhandlingar, skulle vara finansierade genom forskningsrådsanslag. För doktorsav-

²⁸ Under 1990-talet delegerades uppdraget att vara denna series *editor*. Universitets rektor Bo Sundqvist uppdrog då åt den dåv. ordföranden i AUU:s redaktionskommitté, professor Lennart Elmevik, att ansvara för dess utgivning.

²⁹ *Uppsala universitet. Akademiska konsistoriets protokoll* utg. av Hans Sallander. 1–22 (Acta Universitatis Upsaliensis. Skrifter rörande Uppsala universitet. C. Organisation och historia 18:1–22.) Uppsala 1968–1977. I den nya universitetshistoriken har hittills utkommit Carl Frängsmyr, *Uppsala universitets historia 1793–2000*. 2:1–2. *Uppsala universitet 1852–1916*. (Acta Universitatis Upsaliensis. Skrifter rörande Uppsala universitet. C. Organisation och historia 87:1–2.) Uppsala 2010.

handlingar gällde den vanliga regeln att doktoranden personligen stod för de kostnader som inte täcktes av statsanslag. Vad gäller den typografiska utstyrseln ville man inte binda hela AUU-systemet vid en enda form, utöver hur serienamnen skulle anges. Inom varje specialserie var likformighet endast en rekommendation.³⁰

Efter remiss till fakulteterna – som alla tillstyrkte det framlagda förslaget – godkände Större akademiska konsistoriet omläggningen vid sitt sammanträde i november 1960.³¹ Det skulle dock dröja ända till 1964 innan det sattes definitivt punkt för det sekellånga årsskriftsprojektet. Då utkom, med fyra års fördröjning, universitetets *årsredogörelse för läsåret 1959–1960*, som avgavs av rektor och som av hävd hade avslutat den aktuella årgången.³² Denna sed ville man inte bryta och först här efter var det möjligt att upprätta och trycka innehållsförteckningen för det sista årets båda årsskriftsband.

Huvudserie med specialserier

Vid sitt oktobersammanträde 1960 uppträdde årsskriftsredaktionen för första gången »i dess egenskap av den centrala redaktionen för *Acta Universitatis Upsaliensis*». Då anmäldes »följande underserier resp. vetenskapliga specialserier att ingå i nämnda *Acta*»:

- I. Skrifter rörande universitetet
- II. Figura Nova Series
- III. Studia Graeca Upsaliensia
- IV. Studia Juridica Upsaliensia
- V. Studia Slavica Upsaliensia
- VI. Laokoon. Swedish Studies in Aesthetics
- VII. Språkvetenskapliga sällskapets förhandlingar
- VIII. Teologiska föreningens i Uppsala förhandlingar
- IX. Studia Romanica Upsaliensia
- X. Studia Latina Upsaliensia.

AUU var nu verklighet. Inom serierna II–VI anmäldes redan en eller två titlar för utgivning. Den slavistiska serien passade på att som sitt första nummer publicera festskriften *Studia Slavica Gunnaro Gunnarsson sexa-*

³⁰ Kommitténs för Uppsala universitets årsskrift protokoll 29.2 1960, § 4 Protokollsbok för UUA 1951–65. AUUA, UUB.

³¹ Större akad. konsistoriets protokoll 11.5 1960, § 19, 12.11 1960, § 12, , Kansliets arkiv I:409, UUA, UUB.

³² *Kungl. Universitets i Uppsala redogörelse för det akademiska året 1959–1960* avgiven av universitetets rektor. (Uppsala universitets årsskrift 1960, band 2:13.) Uppsala 1964. Den utdragna utgivningen av *Uppsala universitets matrikel 1595–1817* 1–4, som startade inom årsskriften 1900 blev därmed delad. Det stora registret, tryckt 1971, blev en del av *Acta*-serien.

genario dedicata, således tillägnad Acta-redaktionens ordförande. När nu festföremålet var serieredaktör antecknades till protokollet att docenten i slaviska språk Józef Trypućko (1910–1983) i detta fall haft det redaktionella ansvaret. Sådant okonventionellt hemlighetsmakeri kan alltjämt nu och då förekomma inom AUU, när det gäller att med en överraskning festskriftsgratulera en serieredaktör. Av protokollet framgår att de första gradualavhandlingar som publicerades i AUU var Gustav H. Karlssons (1909–1995) *Idéologie et cérémonial dans l'épistolographie byzantine*, i den grekiska specialserien, och Sten Gagnér *Studien zur Ideengeschichte der Gesetzgebung* i den juridiska. Karlsson blev sedermera professor i byzantinistik i Berlin och Gagnér i rättshistoria i München. Deras avhandlingar hade vid sammanträdet redan utkommit.³³ Dessa var båda av mycket hög kvalitet, men ett nytänkande med den nya *Acta*-serien var nu, att den skulle bli ett samlat forum för alla doktorsavhandlingar, vars författare så önskade och där ämnesprofessorn funnit att inga rimliga kvalitetsmässiga krav lade hinder i vägen.

Specialseriernas antal ökade snabbt. I januari 1961 anmäldes *Studia Scandinavica Upsaliensia*. Namnet var dock så allmänt hållet och föga innehållsorienterande, att det inte är förvånande att det efter någon månad ändrades till *Studia Philologiae Scandinavica Upsaliensia*. Vid samma sammanträde förelåg skrivelser från naturvetenskapliga och medicinska fakulteterna, där man ville upprätta var sin serie som skulle innehålla vad som kallades »sammanfattningsavhandlingar».³⁴ *Acta*-serierna skulle givetvis inte bara stå öppna för monografier.

Ett inte alldeles enkelt ärende uppkom när professorn i religionshistoria vid den humanistiska fakulteten Carl-Martin Edsman (1911–2010) önskade starta en specialserie med titeln *Religio*. Årsskriftsredaktionen menade emellertid, att denna benämning var alldeles för allmän och obestämd. Eftersom det därtill fanns två professurer i ämnet – en vid teologiska och en vid humanistiska fakulteten – borde synpunkter från den teologiska fakultetens ämnesföreträdare Geo Widengren (1907–1996) inhämtas. Kontakterna mellan de båda kollegerna var emellertid inte synnerligen täta, varför årsskriftsredaktionens sekreterare Hjalmar Lindroth åtog sig att sätta sig i förbindelse med Widengren.³⁵ Överläggningarna resulterade 1961 i den fakultetsövergripande serien *Historia religionum*, med båda professorerna som *editores*. Namnet anknöt tydligt till ämnesbenämningen.

³³ Kommitténs för Uppsala universitets årsskrift protokoll 18.10 1960, § 7. Protokollsbok för UUÅ 1951–65. AUUA, UUB.

³⁴ Kommitténs för Uppsala universitets årsskrift protokoll 27.1 1961, § 11. Protokollsbok för UUÅ 1951–65. AUUA, UUB.

³⁵ Kommitténs för Uppsala universitets årsskrift protokoll 27.1 1961, § 14, 27.2 1961, § 6. Protokollsbok för UUÅ 1951–65. AUUA, UUB.

Grundidén med en huvudserie *Acta Universitatis Upsaliensis* och därunder ett antal specialserier var, att denna på ett dynamiskt sätt kunde spegla universitetets bredd och utveckling och ordnas efter skilda behov i olika tider. Efter tio år hade antalet specialserier vuxit från det ursprungliga tio till 36; när detta skrivs är – som listan på *Actas* hemsida visar – siffran 72 (vartill kommer ytterligare 27 serier, som är formellt avslutande). Huvuddelen av dem har ett latinskt namn innehållande forskningsdisciplinens namn jämte orden *Studia* och *Upsaliensia*, t.ex. *Studia oeconomica Upsaliensia* eller *Studia sociologica Upsaliensia*. Andra har samma system, fast i i engelsk översättning: *Uppsala studies*, t.ex. *Uppsala studies in history of ideas* eller *Uppsala women's studies*. Några få har alldeles egna namn, t.ex. antikvetarnas och konstvetarnas *Boreas* resp. *Figura* med en engelsk undertitel. I konstvetenskapen är därtill serien *Arcus sacra* just under inrättande.

Redan 1921 hade, som ovan nämnts, universitetsbiblioteket startat en egen skriftserie, självständig från universitetets årsskrift, *Acta Bibliothecæ R. Universitatis Upsaliensis*, i vilken den nu föreliggande festskriften till dess chef Ulf Göranson ingår. För denna serie är överbibliotekarien *editor*. Från 1985 är den infogad som en underserie inom *Acta Universitatis Upsaliensis*.

Liksom forskarämnen kan byta namn eller ändra inriktning kan också serierna göra så. Ett exempel på detta är när det inom Lindroths eget ämne, *Studia doctrinæ Christianæ Upsaliensia*, 1992 bytte både namn och titelspråk till *Uppsala studies in faiths and ideologies*.³⁶ Att det gamla dogmatikämnet hade ersatts av 'tros- och livsåskådningsvetenskap' fick nu genomslag också i *Acta*-sammanhang.

AUU är idag ett internationellt välrenommerat varumärke med försäljning över hela världen. Att så är fallet kom till uttryck 1998 genom en förfrågan från Donnerska institutet i Åbo om det vore möjligt att till *Acta* »anknyta» detta instituts serie *Scripta Instituti Donnerani Aboense*. Man ville med detta arrangemang, att universitetsbiblioteket i Uppsala skulle sköta distributionen, medan produktionen skulle ske i Åbo. Framställningen från Finland var givetvis ett gott betyg för verksamheten här, men ändå nog mest förbryllande för den upsaliensiska redaktionskommittén, som, föga förvånande, avlog framställan.³⁷ När man inom den teologiska fakulteten 1956–57 i ämnet praktisk teologi ville starta en för Uppsala och Lund gemensam avhandlingsserie, fick detta givetvis ske vid sidan av de universitetsutgivningar som fanns på ömse håll. Man fick dock först förhandla sig

³⁶ AUU protokoll 1.6 1992, § 4. AUUA, UUB.

³⁷ Peter Schalk t. Lennart Elmevik/AUU 8.4 1998. AUU:s protokoll 7.12. 1998, § 7. AUUA, UUB. Schalk var professor i religionshistoria vid humanistiska fakulteten i Uppsala och Donnerska institutets vice ordförande. Redan tidigare hade AUU:s redaktion beslutat att dubbelutgivning med annat förlag ej skulle ske. AUU:s protokoll 26.5 1986, § 8, AUUA, UUB. Det hade ibland förekommit att en delupplaga av en *Acta*-skrift tryckts med särskilt omslag för utgivning och spridning av kommersiellt förlag. Också parallellutgivning med andra serier hade förekommit och så kan fortfarande ske.

fram till en överenskommelse mellan de båda universitetsbiblioteken om hur bytesexemplaren skulle distribueras.³⁸

Böcker är till för att spridas. För att underlätta den internationella spridningen av *Acta*-böckerna stadgades dock inte förrän på 1980-talet, att en skrift, som inte var skriven på engelska, tyska eller franska skulle ha en sammanfattning på något av dessa språk.³⁹

Almqvist & Wiksells bokförlag genomgick runt 1990 stora förändringar med flera ägarbyten och det gamla avtalet kom inte att vara fungerande för *Acta*. AUU blev universitets publikationsförlag. Sedan 1996 bedriver professor Lennart Elmevik och f. överbibliotekarien Thomas Tottie på rektors uppdrag projektet *University Publications from Uppsala* (UPU). Efter en försöksverksamhet pågått sedan hösten 1997 ingicks 2000 ett avtal mellan *Acta*-redaktionen och universitetsbiblioteket, varvid lagerföringen och den reguljära försäljningen av *Acta*-skrifterna skall ske genom universitetsbiblioteket.⁴⁰ En bred och välfungerande, internetbaserad försäljningsorganisation har byggts upp med Thomas Tottie som verkställande ledamot och civilekonomen Anders Malmgren som ansvarig för utvecklingsverksamhet och löpande försäljning. Försäljningsorganisationen har sedan 1998 sålt nära 50 000 böcker till kunder i ca 20 länder. Denna merkantila sida av AUU:s verksamhet är ett viktigt kapitel för sig, som dock här inte är platsen att skriva.

Acta – en spegling av universitetet

Av dessa översiktliga anteckningar till *Acta*-seriens historia har vi alltså kunnat se hur det finns en kontinuitet i universitets utgivning av vetenskapligt tryck som sträcker sig tillbaka till 1861, då *Uppsala universitets*

³⁸ Sedan Åke Andrén (1917–2007) tillträtt som professor i praktisk teologi i Uppsala 1954 ville han och kollegan Sven Kjällerström (1901–1981) i Lund genom en ny, för Uppsala och Lund gemensam avhandlingsserie markera sitt förhållandevis lilla forskningsämnes nationella samarbete. Formellt fristående från universitetet, fick den utkomma på ett kommersiellt bokförlag. Det första numret i serien *Bibliotheca Theologiae Practicae* blev sedermera universitetskanslern Carl-Gustaf Andrén doktorsavhandling 1957. Denne hade tidigare en tid varit anställd på Gleerups bokförlag, där serien skulle utges. Med denna kompetens fick Andrén nu fria händer att själv, tillsammans med en förlagsredaktör, lägga upp riktlinjerna för seriens format, layout, typsnitt etc. (Jag tackar prof. C.-G. Andrén för denna upplysning.) Denna avhandlingsserie har till det yttre kommit att utmärka sig för sina – till skillnad från de flesta andra vetenskapliga skriftserier – utifrån bokens innehåll individuellt utformade, grafiskt och konstnärligt tilltalande omslag. En liknande nationell serie tillkom tio år senare för de båda exegetiska ämnena, *Coniectanea Biblica*, med två underserier.

³⁹ AUU:s protokoll 26.5 1986, § 16. AUUA, UUB.

⁴⁰ »Avtal rörande lagring, marknadsföring och försäljning av publikationer i *Acta Universitatis Upsaliensis*» 7.6 2000. AUUA, UUB.

årsskrift tillkom.⁴¹ En ny tids förändrade förutsättningar hundra år senare påfordrade en omläggning av utgivningsorganisationen och *Acta Universitatis Upsaliensis* tog form. Någon förändring var gällert utgivningens lednings- och administrationsorgan var inte aktuell, och också genom att den äldre årsskriftens latinska undertitel blev den nya seriens namn, markerades sambandet.

Redaktionskommittén är tillsatt av rektor och består av företrädare för fakulteter och sektioner samt överbibliotekarien. Varje serie inom AUU har sin *editor*, som är självskriven eller utses av den institution, vars verk publiceras i serien. Ledningen är alltså en exponent för de kollegiala styrelseformer som präglar universitetet. Den löpande utgivningsverksamheten inom AUU:s tryckta och digitala serier leds av chefen för produktion inom universitetsbibliotekets digitala publiceringsenhet.⁴²

Genom den smidiga och lätt överblickbara struktur som *Acta Universitatis Upsaliensis* fått, har specialserierna blivit en spegling av universitetet organiska liv, där forskningsdiscipliner lever, utvecklas och omformas. Sådant är naturligt i en levande vetenskaplig miljö. Genom den framtidsorienterade konstruktion, som man skapade kan huvudserien bestå över tid, medan specialserier, allt efter behoven skapas och växa till, eller ibland avslutas och blir ersatta med nya. På så sätt fullgör AUU sitt syfte, att genom framställning av verk, såväl i tryckt som digital form, bidra till att sprida vetenskapliga forskningsresultat från Uppsala universitet.

⁴¹ När Hjalmar Lindroth 1965 gav ut sin i not 24 omnämnda historik över UUA talar han redan i boktiteln programmatiskt om årsskriftens »första» hundra år. Det han där, med sin precision i uttrycksättet, i förordet kallar »universitets skriftserie» hade endast bytt namn. Dess utgivning gick vidare under nya former; cf op.cit. s. 39.

⁴² Arbetsordning för *Acta Universitatis Upsaliensis* (AUU) 26.11 2003.